

ATATÜRK DÖNEMİ İSKÂN POLİTİKASI'NDA 2510 SAYILI KANUNUN YERİ VE ÖNEMİ

Muhammed SARI *

Özet

Atatürk döneminin iskân politikasında 2510 sayılı kanun önemli bir yer tutar. Bu döneme kadar ki süreçte, plânsız ve düzensiz yürüyen iskân işleri, 1934 yılında hazırlanan bu kanunla bir düzene girmeye başlamıştır. Bir taraftan memleket içerisindeki göçebe aşiretler, diğer taraftan dışarıdan gelen göçmenler ve ülke içerisindeki topraksız durumdaki kişiler, bu kanunun doğrudan doğruya ilgilendiği kesimler olmuştur. Bu kanunla, bahsedilen kesimlerin ülke içerisinde plânlı bir şekilde iskân edilerek hem kültürel, hem sosyal, hem de ekonomik alanda homojen bir toplum yaratılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

2510 Sayılı Kanun, Muhacir, Mübâdele, Mülteci, Aşiret

THE PLACE AND IMPORTANCE OF THE LAW NUMBERED 2510 IN THE ATATÜRK'S PERIOD HOUSING POLICY

Abstract

The law numbered 2510 regarding the housing policy has an important place in Atatürk's period. Until this period, the unplanned and irregular housing works started to be in order with the law prepared in 1934. This law directly covered the following groups ;the nomadic tribes in the country, the emigrants from outside the state and landless people in the country. These groups were tried to settled with this law in a planned way and a homogeneous society was tried to occur in an economic and social sphere.

Key Words

Law No. 2510, Emigrant, Exchange, Refugee, Tribe

* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bilim dalı Doktora Programı öğrencisi. m_sari80@hotmail.com

GİRİŞ

Lozan Antlaşması ile başlayan mübadele ve ardından hükümetin yerleştirmek zorunda kaldığı içerideki kesimlerle birlikte yaklaşık 1.5 milyon kişi, Cumhuriyet hükümetinin en çok zorlandığı meselelerin başında gelmiştir. Burada yaşanan aksaklıklar ve beraberinde kazanılan tecrübeler, iskân işinin bundan sonraki süreçte daha plânlı ve sıkı bir biçimde yönetilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştı.

İskân işinin düzenli bir şekilde başarıya ulaşabilmesi için, yerleştirilecek olan insanların her şeyden önce belli kültür düzeyini, sanatını, karakterini ve sonrada yerleştirilecek olan yerin tabii ve ekonomik şartlarını bilmenin yanında, bu şartlara göre uygun olan iskân sisteminin de iyi seçilmiş olması¹ gerekiyordu. Bu nedenle hükümet, daha önceden karşılaşmış olduğu sıkıntılara tekrar mâruz kalmamak amacıyla bir kanun hazırlama gereği duymuştur.

Bu kanunun hazırlanma gerekçesine bakıldığında; ilk olarak 1933 yılından itibaren başlayan dış göçlerin büyük etkisi vardır. Ayrıca bu göçler bizzat devlet tarafından da desteklenmekteydi. Türkiye, dışarıda kalan unsurlarını millî sınırlar içinde toplamakta üç bakımdan fayda görmekteydi. Bunlar:²

1. Boş topraklarını işletmek ve nüfusunu çoğaltmak.
2. İçerideki unsurları temsil etmek.
3. Dışarıda ve bilhassa Balkanlarda kalan unsurlarını kurtarmaktır.

21 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı kanunun hazırlanış gerekçelerinden biri de, ülke içerisinde mevcut olan büyük toprak parçalarının ya kullanılmamakta olması ya da toprak ağalarının elinde toplanmış olması sebebiyle toprak sorununa çözüm bulmaktır. Yine başka bir sebep ise, Doğu ve Güneydoğu'da çıkan çeşitli isyanların zaten yeni kurulmuş olan bir devletin rejim açısından kısıncık bir vaziyet olarak onların muhtemel bir isyanlarının önünü almaktır. Bu sebeple bu gibi kimseler yerlerinden alınarak başka yerlere nakledilirken, bunların yerine ise dışarıdan gelen Türk unsuru yerleştirilecekti. Nitekim mübadillerin kabulü ile başlayan iskân sürecinde pek çok mübâdilinin hiç mesleği ya da yaşadığı iklimle ilgisi olmayan yerlere iskânı pek çok sıkıntıyı da beraberinde getirmişti.

A. 2510 SAYILI KANUNUN HAZIRLANMASI VE BU KANUNUN HEDEFLERİ

Lozan Antlaşması'nı müteakiben ülke içerisindeki felâketzede, harikzede ve şark mültecileriyle, ülke dışından gelen muhacir, mübâdil ve mültecilerin iskânı zarureti karşısında bir Mübâdele, İmâr ve İskân Vekâleti kurulmuştu. Bu vekâlet, çeşitli sıkıntılara mâruz kalmış olan bu gurupların evvela hayatlarının temini noktasında yarımında bulunmuş, daha sonra ise geçimlerini sağlamak açısından kanunî düzenlemeler yapılmıştı. Ancak bu düzenlemeler hem bu işin seyrinin çabukluk

¹ Şeref Nuri, "Göçmenlerin Yurtlandırılması", *Hakimiyet-i Milliye*, 20 Temmuz 1935, Nu: 5020, s. 2.

² Galip Pekel, "İskân ve Muhaceret I", *Siyasi İlimler Mecmuası*, S.83, Aralık 1938, s. 8.

arzetmesi, hem de parasal yetersizlikler yüzünden çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kalınmıştır. Bununla birlikte mübâdelenin bitmesinin ardından yeni bir göç dalgasının meydana gelmesi ve bunun yanında ülke içerisinde ve özellikle de Doğu ve Güneydoğu vilayetlerinde çıkan ayaklanmalar, hükümeti daha kapsamlı bir iskân politikası izlemeye mecbur etmiş ve bunun neticesinde de yeni bir iskân kanunu hazırlanması çalışmalarına başlanmıştır.

1932 yılında yeni bir iskân kanunu çalışmalarına başlanırken Mayıs 1932’de bu hususta bir layiha Meclis’e gönderilmişti. Bu lâyihada memleket çeşitli iskân mıntıklarına ayrılmaktaydı. Bununla birlikte dışarıdan gelecek muhacirler için konacak kabul şartları, iç iskânda çingene, göçebe, yörük ve aşiretlerin iskânı meseleleri düşünülmüş, aşiretlerdeki beylik, ağalık, şeyhlik gibi teşkilatlanmaları reddeden kayıtlar konulmuştu.³ Yaklaşık iki yıl süren bu çalışma Haziran 1934’e gelindiği zaman şeklini almaya başlamıştı. Buna göre, iskân teşkilatı merkez ve vilâyet olmak üzere iki kısma ayrılmaktaydı. Vilâyet teşkilatı seyyar olacak ve Bakanlar Kurulu’nun veya Dâhiliye Vekâleti’nin göstereceği yerlerde iş görecekti. Merkez ve vilâyet teşkilatları yeni ve eski memurlardan alınacak uzman unsurlardan oluşacaktı.⁴ Bu çalışmalar devam ederken İskân Genel Müdürü Ali Galip Bey, yeni iskân kanununa göre iskân mıntıklarını tespit için Doğu illerine giderek incelemelerde bulunmuştu.⁵ İncelemeler için özellikle Doğu’nun seçilmiş olmasında buradaki aşiret yapısının değiştirilmesinin hedeflenmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Fakat bu iskân kanununu bu kadar dar bir çerçevede ele almak mümkün değildir. Yani kanunun etki alanı sadece Doğu’da yaşayan halkı değil, daha geniş bir çevreye uygun olarak belirlenmişti.

1934 tarihli iskân kanunu Şükrü Kaya’nın ifade ettiği gibi, dört ana derde çare bulmak gayesindeydi. Bunlar: nüfus, muhaceret, göçebelik ve toprak meselesi. Nüfusun sayısını artırmak nasıl bir iş ise, bu sayıdan istifade etmek ve onun sayısını çoğaltmak da o kadar önemli bir işti. İç ve dış göçleri düzenlemek, aşiret ve göçebe hayatına son vermek millî bünyemizi kemiren büyük mahzurların önüne geçilmesi yapılacak önemli işlerdendi.⁶ Ömer Celal’in ifadesiyle, *14 Haziran 1934 tarihli iskân kanunu Türk iskân siyasetinin bir dönüm noktasını, daha doğrusu hakiki bir iskân siyasetinin temelini ve başlangıcını teşkil etmekteydi.*⁷ Bu tarihe kadar gelişti güzel ve plânsız olarak yapılan iskân işleri bu kanunla ekonomik, sosyal ve ulusal gayeler gözetilen şuurlu bir siyasetin çerçevesine girmişti. Bu sebeple, iç ve dış birçok meseleden sonra normal bir sistem altında millî bünyemizi koruyarak, nüfusun kemiyet ve keyfiyet itibarıyla daha iyi bir duruma getirmek hedeflenmiştir. Bunun için ise, nüfusun en başta daha homojen bir yapıya kavuşturulması açısından iskân işinin hangi kesimleri kapsadığı yönünde maddeler yazılmıştı.

³ **Cumhuriyet**, 5 Mayıs 1932, Nu: 2859, s. 3.

⁴ **Hâkimiyet-i Milliye**, 1 Temmuz 1934, Nu: 4647, s. 5.

⁵ **Akşam**, 23 Ağustos 1934, Nu: 5701, s.2.

⁶ Zeki Mesut, "Mühim Bir Kanun", **Hâkimiyet-i Milliye**, 22 Haziran 1934, Nu: 4638, s.1.

⁷ Ömer Celal, **Ziraat ve Sanayi Siyaseti**, Arkadaş Matbaası, İstanbul 1934, s.102.

Bu amaçla ilk önce muhacir ve mültecinin tanımları yapılmış ve bunların kabul şartları belirlenmişti: *“Türkiye’de yerleşmek maksadıyla dışarıdan, tek veya toplu gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler, bu kanunun hükümlerine göre Dâhiliye vekilliğinin emriyle kabul olunurlar. Bunlara (muhacir) denir. Türkiye’de yerleşmek maksadıyla olmayıp bir zaruret haliyle geçici olarak oturmak üzere sığınanlara (mülteci) denir. Mülteciler, Türkiye’de yerleşmek isterler ve bunu yazı ile buldukları yerin hükümetine bildirirler ise muhacir muamelesi görürler. Öbür mülteciler için vatandaşlık kanunu hükümleri tatbik olunur.”*⁸ Demek suretiyle öncelikle bu guruplar arasındaki kargaşalık ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bundan sonra ise anarşistlerle casusları, göçebe çingeneleri, memleket dışına çıkarılmış olanları, Türk kültürüne bağlı olmayanlar ve Türkiye’ye hicret edemeyecekler arasında görmekteydi. Mülteciler arasında ise bu gibi kimselerden olmayanlar, Türkiye’ye yerleşmek isterlerse ve yazı ile buldukları hükümetin yetkilisine bunu bildirirlerse muhacir işlemi görecektirdi.⁹ Burada görüldüğü üzere ülke güvenliği ön plana alınarak böyle bir madde hazırlanmıştı.

2510 sayılı kanun, aynı zamanda geniş miktarda ve ana dilleri Türkçe olan, Türk soyundan bulunan muhacirlerin, Türkiye’ye gelmelerini ve yerleşmelerini temin ediyordu. Göç akınının, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya’dan geniş ölçekli bir yapıda başlamış olması dahi, mazinin tasfiyesine doğru atılan büyük bir adım ve gayret¹⁰ olarak görülmekteydi. Bunun için, mübâdele döneminde yaşanmış olan ailelerin farklı yerlere yerleştirilmesi ve bunun ardından ailedeki parçalanmalar ortadan kaldırılmak istenmiştir. Billhassa bu sebebe dayanarak ailelerin iskân alanlarından firarının önüne geçilmesi büyük bir ehemmiyet arz etmekteydi.

Bu kanunda, ailelerin parçalanması ve firarlarının önüne geçmek için; karı ve kocanın bir aile olarak iskân edileceği, evlenmemiş çocuklar, çocuksuz erkek ve kadın dullar, ana ve baba ile veya bunlardan sağ olanı ile birlikte iskân görecekları, anasız ve babasız torunlar dede ve büyük analarıyla veya bunlardan sağ olanıyla birlikte iskân edilecekleri ancak torunların hisselerinin tapuda kendi adlarına yazılacağı ile anasız ve babasız çocukların birlikte bulunduğu ve yaşadığı kan, civar ve yakın akrabalarıyla birlikte yerleştirileceği ve bunların da hisselerinin tapuda kendi adlarına yazılacağı belirtilmişti. Yine, evli çocuklar ve evli torunların, başlı başına bir aile olarak iskân görecekları; Türk muhacir ve mülteciler hısım ve akrabalarının bulunduğu yerde iskân olunacakları belirtiliyordu.¹¹

1934 tarihli bu kanunun hedeflemiş olduğu en önemli kitlelerden birisi de, çeşitli isyanlar sebebiyle Doğu ve Güneydoğu’dan iç bölgelere ve Batı vilâyetlerine gönderilenlerin terk etmiş olduğu mallarla ilgili olmuştur. Buna göre; hükümetçe naklettirilener veya istekleriyle göç edenler bir yıl içinde eski yerlerindeki menkul

⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, Ankara 1934, s.142.

⁹ H. Nuri, *İskân ve Muhaceret*, (Yayınevi yok), İstanbul 1934, s.8.

¹⁰ *Age.*, s.24.

¹¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, s.146.; *Düstur*, 3. Tertip, C. XV, Ankara 1934, s.1162-1163.; *İskân Kanunu*, Maarif Vekâleti Derleme Müdürlüğü Yayını, İstanbul 1934, s.14.

ve gayrimenkul mallarını tasfiye etmeye mecburdular. Bu müddet içinde tasfiye etmeyenlerin menkul ve gayrimenkul malları devletçe tasfiye olunacaktı. Bunlardan isteyenler gayrimenkullerine karşılık hükümetten istihkak mazbatasını alabilecek, bu takdirde bahsedilen gayrimenkullerin mülkiyeti tam olarak devlete geçecekti.¹² Bunun yanında Balkanlardan ve diğer yerlerden gelecek olan muhacirlerin zorluk çıkarılmadan kabul edilmesi amaçlandığı için bunlara vergi kolaylığı da getirilmişti. Örneğin 25 Ekim 1935 tarihinde kabul edilen 2837 sayılı kanunla 21.6.1934 tarihinden evvel gelen muhacir ve mülteciler hiç bir harç ve vergiye tabi tutulmaksızın, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki sene içinde kanunî mevzuata göre nüfus kütüğüne kaydolunacaktı. Yapılacak olan müracaatları ilgili memurlar bu müddet içinde neticelendirmeye mecburdular.¹³ Bu kanunun çıkarılmasıyla birlikte yapılan çalışmalarda nüfus mntıkaları oluşturulmuş, hükümet çeşitli yardımlar yaparak muhacir, mülteci v.b. gurupları toprağa bağlamaya çalışmış ve bunun yanında iskân işinin nasıl yapılacağı ve bundaki hedefler belirlenmişti. Çünkü bundan önce uygulanmış olan iskân faaliyetlerinde karşılaşılan olumsuzlukları bertaraf etmenin ancak geniş kapsamlı bir iskân kanunuyla mümkün olacağı anlaşılmıştı.

1- Nüfus Mntıkaları Oluşturma

Kültür ve nüfus siyaseti açısından büyük bir önem taşıyan 2510 sayılı kanunun, uygulanması yönündeki çalışmaların en önemli kısmını; hangi nüfusun neresinde ve nasıl yerleştirileceğinin tespit edilerek, bunun haricinde bir yerleştirmenin yapılmaması anlamına gelen nüfus mntıkaları oluşturmak olmuştur. *Millî hars ve medeniyetimize temessülü matlup olan nüfus kütleleriyle temsil kudretini haiz olan nüfus anasının konuş vaziyetleri ve iskân ve ikâmeti gerek maddî şerait, gerek millî bünyemizin korunması noktasından mahzurlu olan mahallerin ayrılması lüzumu nazara alınarak memleket dâhilinde*¹⁴ 1934 tarihli iskân kanununa göre Türkiye, iskân bakımından üç çeşit mntıkaya ayrılmıştı:¹⁵

1 numaralı mntıklar: Türk kültürlü nüfusun yoğunluğu istenilen yerlerdir.

2 numaralı mntıklar: Türk kültürünü temsili istenilen nüfusun, nakil ve iskânına ayrılan yerlerdir.

3 numaralı mntıklar: Yer, sıhhat, iktisat, kültür, siyaset, askerlik ve güvenlik sebepleriyle boşaltılması istenilen ve iskân ve ikâmeti yasak edilen yerlerdir.

Görüldüğü üzere 1934 tarihli iskân kanunu ülkeyi üç bölgeye ayırıyordu. Bir numaralı bölgede Türkçe konuşan, Türk kültürü ve milletinden olanlar oturuyordu. Bu bölge, ülkenin herhangi bir kısmından ve dışarıdan göçmen alabilirdi. İkinci bölge, Türklükleri kültür ve dil bakımından güçlendirilmesi gereken insanları

¹² İskân Kanunu, s.18-19.

¹³ İskân Hakkındaki 2510 Sayılı Kanuna Ek Kanun, T.C. Başvekâlet Neşriyat Müdürlüğü Yayını, Ankara 1935, s.1.

¹⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, (İskân Kanunu Muvakkat Encümen Mazbatası), s.3.

¹⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, s.142.; Cumhuriyet, 8 Temmuz 1934, Nu: 3653, s.2.

kapsıyordu. Üçüncü bölge, güvenlik gerekçeleriyle her türlü sivil yerleşime kapalı alanlar olarak tasarlanmıştı.¹⁶ Açıkçası bu kanunla, herkesin kendi düşüncesine uygun olarak veya gelişi güzel yurdun neresinde olursa olsun bir yuva kurmasına, daha açığı dağınık yerleşmelerine devlet göz yumuyordu.¹⁷ 1934 yılında bu kanun çıkarılırken bir taraftan da Türk kültürlü muhacirlerin yurt dışından göç etmeleri onları 1 numaralı mıntıklara yerleştirmek isteyen hükümetin de işini kolaylaştırmıştı. Çünkü ülke içerisinde bir iç iskân ayrı bir masraf ve toplumsal gailelere sebep olacağı gibi çok uzun bir süreç gerektirirdi. Bunun yerine zaten iskân edilme lüzumu karşısında bulunan bu muhacirlerin hem de Türk kültürüne sahip vaziyette bulunmaları bulunmaz bir nimetti. Zaten hükümetin öncelikli amacı da ana dili Türkçe olmayan nüfusun dağıtılması ve bu sayede kültür birliğinin sağlanmasıydı.

Bu sebepledir ki, 1 numaralı mıntıklara: yeniden hiçbir aşiretin veya göçebenin sokulmasına, Türk kültürüne bağlı olmayan hiç bir ferdin yeniden yerleşmesine ve mıntıkların eski yerlilerinden olsa bile, Türk kültürüne bağlı olmayan hiç bir kimsenin göç etmesine izin verileyecekti. Bu mıntıklarda soyca Türk olup, dilini unutmuş veya ihmal etmiş bulunan köyler ve aşiretler efradı, ahalisi Türk kültürüne bağlı köyler ile nahiye, kaza ve vilâyet merkezleri civarına yerleştirilecekti. Ayrıca bu mıntıklarda, 1914'ten önce yerleşip ana dili Türkçe olan ve I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'de mıntıka dışarısındaki vilâyetlere gelmiş ve bu kanunun yürürlüğe girişine kadar hiç bir iskân yardımı görmemiş bulunanların eski yurtlarına gelmeleri ve yerleşmeleri temin olunacaktı. Böylece dışarıdan gelecek Türk kültürlü muhacirler iklim ve yaşayış şartlarına uygunluğu göz önünde tutularak, bu mıntıklara alınıp yerleştirilecekti.¹⁸ Nitekim bu kanunla çeşitli aileler yerlerinden alınmak suretiyle 2.168 ailede 11.716 nüfus çeşitli vilayetlere nakledilmişti.¹⁹ Bu yerleştirme sonucunda ise asırlardan beri devam etmiş olan aşiret usulü ebediyen lağvedilmiş ve zararlı etkileri ortadan kaldırılmış olacaktı.²⁰ Bu sayede pek çok isyanın da önüne geçilmiş olunacaktır.

Gerek içeride ve gerekse dışarıdan gelenlerin iskânı ile edinilmiş tecrübelerin ardından bu kanunla zararlı tesirlerinden çekinilen bir kısım kişilerin de memleketimize iskân edilemeyecekleri yönünde karar alınmıştı. Buna göre;²¹

- a. Türk kültürüne bağlı olmayanlar,
- b. Anarşistler,
- c. Casuslar,
- ç. Göçebe çingeneler,

¹⁶ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, **Kürt Sorunu Kökeni ve Gelişimi**, (Çeviren: Ahmet Fethi), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997, s.103.

¹⁷ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, (İskân Kanunu Muvakkat Encümen Mazbatası), s.8.; **Düster**, 3. Tertip, C. XV, s.1156.

¹⁸ **İskân Kanunu**, s.9-10.

¹⁹ **Geçen Yıllarda Yapılan ve Gelecek Yıllarda Yapılacak Olan İşler Hülasası**, Dahiliye Vekâleti Yayını, Ankara 1938, s.100.

²⁰ H. Nuri, **Age**, s.11.

²¹ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, s.142.

d. Memleket dışına çıkarılmış olanlar, Türkiye'ye muhacir olarak alınamazlardı.

Bu kanundaki çalışmalardan birisi de Türk kültürüne mensup olmayan grupların ayrı birer kasaba ya da köy gibi yerleşim yeri kurmaları ya da bu gibi yerlerde çoğunlukta bulunmalarının önüne geçilmesi yönünde olmuştur. Kanunun 11. maddesine göre; anadili Türkçe olmayanlardan toplu olmak üzere yeniden köy ve mahalle, işçi ve sanatçı kümesi kurulması veya bu gibi kimselerin bir köyü, bir mahalleyi, bir işi veya bir sanatı kendi soydaşlarına mahsus kılmaları yasak edilmişti. Bunun yanında, kasaba ve şehirlerde yerleşen yabancıların sayısı belediye sınırları içindeki nüfus miktarının yüzde onunu geçemez ve ayrı mahalle kuramazlardı.²² Yine aynı maddeye göre, Türk kültürüne bağlı olmayanlar veya Türk kültürüne bağlı olup da Türkçeden başka dil konuşanlar hakkında kültürel, askerî, siyasi, içtimaî ve inzibatî sebeplerle Bakanlar Kurulu kararıyla, Dâhiliye Vekili lüzumlu görülen tedbirleri almağa mecburdu. Toptan olmamak şartıyla başka yerlere nakil ve vatandaşlıktan çıkarma da bu tedbirler içindeydi. Ayrıca kasabalarda ve şehirlerde yerleşen yabancıların belediye sınırı içindeki bütün nüfus tutarına oranı yüzde onu geçemez ve ayrı mahalle kuramazlardı.²³ Bu kanunda “*Türk kültürüne ait olmama ve Türkçe konuşmama*” ifadeleri büyük ölçüde Kürtlere ve Araplara işaret etmek için kullanılıyordu.²⁴

Aslında bu kanunda hükümetin teklifinde, gezginci çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan göçebelerin Türk köylü köylerimize birer aile olarak yerleştirilmesi yazılmış ise de, maksat bunların süratle ana dillerini unutması, Türklerle karışması olduğundan büyük köylerde bir mahallede veya birebirine komşu ve kolaylıkla toplanır bir yerde olmamak şartıyla oturtulmalarında sakınca görülmemiştir. Bunların yerleştirildikleri sırada birbirine komşu olmamalarına ve sık görüşmelerine meydan verecek surette, yakın kalmamalarına dikkat etmek, bu maksadı temin edeceğinden serpiştirme yolu uygun görülmüştü.²⁵ Burada devlet, çeşitli sebeplerle yurda gelenleri ta Türk kültüründe iyice eriyip Türklük içinde hamur oluncaya kadar gözü önünde tutmak istemiştir. Ancak yıllar geçip de artık Türk kültüründe yoğrulmuş ve bir kaç kuşak sonra evlenme ve birbirine kaynaşma yoluyla ayrılık kalmamış olunca, nüfus yayılım mntıklarında değişiklik yapılması gereği ortaya çıkacağından bu değişikliklerin yapılması, İçişleri Bakanlığına verilmişti.²⁶ 2510 sayılı yasanın 7. maddesi de, bu doğrultuda “*bir tek dil konuşan, aynı düşünen ve hisseden bir millet*” yaratmayı amaçlıyordu. Bu bakımdan Türk ırkından olan göçmenlere iskâna kapalı alanlar dışında istedikleri yere yerleşme

²² H. Nuri. *Age.*, s.19.

²³ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, s.144.; **Düstur**, 3. Tertip, C. XV, s.1159.

²⁴ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, *Age.*, s.103.

²⁵ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, (İskân Kanunu Muvakkat Encümen Mazbatası), s.10.; **Düstur**, 3. Tertip, C. XV, s.1158.

²⁶ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, (İskân Kanunu Muvakkat Encümen Mazbatası), s.9.; **Düstur**, 3. Tertip, C. XV, s.1156-1157.

hakkı tanıırken, diğer göçmenlerin iskânını hükümetin düzenlemesine bırakmıştı. Uygulama safhasian geçildiğine ise bazı Kürtler Türkiye'nin Batısına, bazı Türkler de, Doğuda geleneksel olarak Kürtlerin oturduğu alana yerleştirildi.²⁷ Bu sayede devlet istediği şekilde bir nüfus mıntıkası oluşturarak muhtemel bir başkaldırının da önü alınmış oluyordu.

Nitekim yasanın 13. maddesinin son fıkrasında "*Türk ırkından olmayanların serpiştirme suretiyle köylere ve ayrı mahalle ve küme teşkil etmeyecek şekilde kasaba ve şehirlere iskânı mecburidir.*"²⁸ Denilerek yeni yerleşim yerlerinde bu gurupların hükümetin icraatlarına yönelik veyahut da başka sebeplerle isyan v.b. faaliyetlerinin önüne geçilmesi açısından önemli bir adım atılmış oluyordu. *İdare makinemizde bir ailenin bu kanuna göre yuvasından sökülüp atılabilmesi için karakol komutanının (... bunların bu köyden veya bu kasabadan başka yerlere nefyi icap eder...) demesi kâfi bir sebep addedilebilir.*²⁹ Şeklinde eleştiriye uğrayan maddesinde ayrıca hükümetçe iskân edilen muhacir ve mülteciler, en az on yıl süreyle yerleştirildikleri yerde oturmaya mecburdular. Bu amaçla göçebe ve gezginci çingenelerin göçebelğe ve gezginciliğe dönmelerine müsaade olunmayacak, bunlardan bu maksatla iskân yerlerini terk edenler, yerleştirildikleri yere geri gönderileceklerdi.³⁰ Bu şekilde iskânın sürekliliği sağlanmış olacak, ülke içerisindeki yer değiştirmeler ve göçebeliklere son verilmiş olacaktır.

Bundan sonra ise kanunun bazı maddeleri zamanın şartlarına göre değiştirilmiş fakat, bu kanunun özüne dokunulmamıştır. İlk olarak 18 Kasım 1935 tarihinde kabul edilen 2848 numaralı kanunla 2510 sayılı kanunun bazı maddeleri değiştirilmişti. Buna göre; Türkiye'de Türk kültürüne bağlılık dolayısıyla nüfus oturuş ve yayılışının bu kanuna uygun olarak Bakanlar Kurulu'nca yapılacak bir programa göre düzeltilmesi, Dahiliye ve Sıhhat ve İçtimaî Muâvenet Vekilliğine verilmişti.³¹ Yine bu kanunda değiştirilen bir diğer madde de, iskân mıntika alanlarının tespiti idi. Yine bu kanunla da iskân mıntikaları üçe ayrılmış fakat ufak bazı değişiklikler yapılmıştı. Buna göre bu iş Bakanlar Kurulu kararına bırakılmıştı.³² Bu kanun ve bundan sonraki değişikliklerde hükümetin amacı Türk kültürüne uyum sağlamış ve onu benimsemiş homojen bir nüfus yaratmaktı. Tabii burada nüfusun artırılması ve bu sayede de özellikle savaşlar sebebiyle azalan ve toprakları işlenmeyen bir ülkenin ekonomik olarak kalkındırılması en büyük amaçları arasında sayılabilir. Bu sebeple hükümet özellikle dışarıdan gelen muhacirleri, boşaltılan yerlere ve işletilmesi hedeflenen boş topraklara yerleştirerek onlara her türlü yardımı, imkânı dairesinde yapmayı vaat etmişti.

²⁷ Kemal Kirişçi, Gareth M. Winrow, *Age*, s.104.

²⁸ Uğur Mumcu, *Kürt Dosyası*, Um:ag Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s.68.

²⁹ A. Atakbek, *İskân Kanunu ve Haksızlıklar*, (Yayınevi yok), İstanbul 1946, s.8.

³⁰ Naci Kökdemir, *Eski ve Yeni Toprak, İskân Hükümleri ve Uygulama Kılavuzu*, (Yayınevi yok), Ankara 1952, s.57.; *Düster*, 3. Tertip, C. XV, s.1165-1166.

³¹ *Düster*, 3. Tertip, C.XVII, Ankara 1936, s.28.

³² *İskân Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun*, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1935, s.1.

2- Muhacirler İçin Hükümet Yardımı

Bilindiği gibi bu kanun 1932 yılında hazırlanmaya başlanırken, sadece belli bir gurubun ıslahı ya da, çeşitli yerlere serpiştirilmesi değil, bunun yanında dışarıdan gelecek olan muhacirleri de en iyi şekilde iskân etmeyi amaçlamıştı. Bu sebeple de ilk olarak onların gelişinde bazı kolaylıkların tanınması da bu kanunun içeriğinde yer alacaktı.

1934 yılında muhacirlerin gelmeye başlamasıyla birlikte onlarla ilgili çeşitli düzenlemelerde yapılmaktaydı. Bunlardan biri de muhacir ve mültecilerin getireceği malların gümrük vergisinden muaf tutulmasıyla ilgiliydi. Kanuna göre muhacirler getirdikleri mallar hakkında gümrüğe bir beyanname vereceklerdi. İstanbul piyasasında toptan fiyatlara göre takdir edilecek 6 bin liralık zirâî ve 12 bin liralık ticarî mal gümrüksüz girecekti.³³ Bunda hükümetin gelecek olan muhacirlere yardımı söz konusu edilmiş ve bu yönde adımlar atılmaya çalışılmıştı. Romanya ve Bulgaristan'dan ve diğer memleketlerden iskân kanununun yürürlüğe giriş tarihi olan 21 Haziran 1934 tarihine kadar yurdumuza gelmiş muhacirlerden henüz ev ve diğer ihtiyaçları temin edilmemiş bulunan muhacirlerle önümüzdeki senelerde gelecek muhacirlere yapılacak kanuni yardım şeklini ve tespit edilecek kararların tatbik suretini görüşmek üzere Mart 1938'de bir komisyon teşkil olunmuştu. İskân Genel Müdürü başkanlığında oluşan komisyon, birkaç toplantı yapmıştı. Bu toplantılarda o tarihe kadar gelen muhacirlere yapılan yardımlar ve yapılması zaruri bulunan yardımlar hakkında İskân Genel Müdürü'nün yaptığı açıklama dinlenmiş, serbest iskân suretiyle yurdumuza gelmek isteyen muhacirler için tatbik edilen şekiller ile kanunen yapılması lazım gelen yardım şekli üzerinde görüşülmüş ve bu hususta kararlar alınmıştı. Alınan kararlar İskân Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanacak bir kanun projesi ile temin edilecek ve bu proje iskân kanununun bazı maddelerini değiştirecekti.

Alınan kararlara göre herhangi bir suretle Türkiye'ye gelen ve kabul edilen muhacirlerin getirecekleri çift hayvanlarına (Hükümetin yardım ettiği adet dâhilindekilere) prim verilmesi ve bunların üç sene müddetle sayım vergisinden muaf tutulması imkân altına alınmıştı. Komisyon primi bir çift hayvan manda, öküz, inek için her baş adına 25 lira, beygire 35 lira, araba için 20 lira, bir pulluk için 5 lira prim verilecekti.³⁴ Gelmiş ve gelecek olan muhacirlerin hepsine ev yaptırılması komisyonca çok mühim görülmüştü. Romanya'dan getirilen muhacirler hariç olmak üzere, iskân kanununa dayanarak Bulgaristan ve diğer yerlerden gelen muhacirlere yalnız, kereste, kiremit, cam ve hırdavat gibi muhacirler tarafından tedarik imkânı bulunmayan inşa malzemesinin verilmesi ve usta tedariki ile evlerinin muhacirler tarafından İskân Genel Müdürlüğü'nün talimatı dairesinde yaptırılması temin olunacaktı. Romanya'dan getirilen muhacirlere yine eskisi gibi ev

³³ Son posta, 12 Mart 1934, Nu: 1305, s.3.

³⁴ İskân Mevzuatı, Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekaleti İskân Umum Müdürlüğü Yayını, Ankara 1936, s.258.; B.C.A.; 30.10/123.880.1; Düstur, 3. Tertip, C. XV, s.1163.

yaptırılacak ve diğer yerlerden gelen muhacirlere hükümetin lüzum gördüğü yerlerde yine ev yaptırmaya devam olunacaktı.³⁵ Gerçekten de hükümet muhacirlerin iskânı işine büyük önem vermekte ve onları hızla üretici duruma getirmeye çalışmaktaydı. Nitekim hükümet, çiftçi ve muhacirlerin yardıma muhtaç olmalarından dolayı, buğdayı koruma kanununa göre alınmış olan buğdaylardan bir milyonluk kadarının dağıtılması kararlaştırılmıştır³⁶. Bu nedenle muhacirlere yardım yönündeki en büyük çalışma ve ilk çalışma ise 2510 sayılı kanunun hazırlanması ve yürürlüğe konması olmuştu.

Atatürk'ün 1 Kasım 1936 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Beşinci Dönem, İkinci toplanma yılını açarken yaptığı konuşmasında da ülkemize gelen muhacirlerin yerleştirilmesi ve onlara yapılan yardımlarla ilgili konuşmasında *"Anavatana yeni kavuşan vatandaşlarımızın iskânı başlıca işlerimizdendir. Göçmenleri iyi yerleştirmek ve süratle üretici kılmak için onları yeterli derecede donatmaya çalışıyoruz. Aldığımız neticeler ümit vericidir. Bu millî meseleye tahsis edebildiğimiz vasıta derecesinde, fakat ara vermeksizin devam edeceğiz."*³⁷ diyerek, muhacirlerin iskânına verdiği önem ve aynı zamanda bu iskânı adeta millî bir mesele olarak kabul etmesi, işin ciddiyetini ortaya koymaktadır. Zaten kanunun 17 ve 18. maddeleri muhacirlere yapılacak yardımlar hakkındaydı.

2510 sayılı kanunun 17. ve 18. maddeleri gereğince gelecek göçmenlere kendileri tarafından ev yapılmak üzere arsa verilmesi veya inşaatta kendileri çalıştırılmak üzere inşaat malzemesi veya ev verilmesi gerekiyordu. Fakat gelecek olan göçmenler pek yoksul oldukları için kendilerine arsa verilse dahi ev yaptıracak maddi kudrete sahip değillerdi. Bu sebeple de onların perişan vaziyete düşmeleri de kaçınılmaz olacaktı. Bir diğer öneri olan hükümetin ev yaptırmayı ise, devletin de para sıkıntısı çekmesi sebebiyle böyle bir yükün altından kalması da mümkün değildi. O sebeple de kendileri de yapılarda çalıştırılmak üzere hükümet tarafından inşaat malzemesinin verilmesi uygun görülmüştü.³⁸ Neticede gelecek olan muhacirlere kendileri inşaatlarda çalışmaları şartıyla inşaat malzemesi verilmesi kararlaştırılmış ve bundan da inşaat masraflarında %30'luk bir tasarruf sağlanmıştı. Ancak gelmiş ve gelmekte olan göçmen aileleri arasında kadın, çocuk, ihtiyar, hasta, sakat gibi bizzat yapı işlerinde çalışamayacak birçok kişi vardı. Bunun yanında, ortalama her aile içinde 1-2 kişinin çalışabileceği kabul edilse dahi yapı işlerine alışmamış olan bu acemi kişilerle yapıların belli bir müddet ve plân dâhilinde yapılması mümkün değildi. Yine her yere inşaat malzemesi belirli miktarda dağıtımı ve inşaat sahiplerine teslimi işi de pek zor gözükmekteydi. Bu nedenlerle Sıhhat ve İçtimaî Muâvenet Vekâleti bu kişilerde azami surette işçi olarak istifade şartıyla eskiden beri yapıldığı üzere evlerin hükümet tarafından yaptırılması gere-

³⁵ Ekekon, 8 Mart 1938, Nu: 534-138, s.4.

³⁶ T.B.M.M. Arşivi, Kayıt No:1/1181, Dosya No: 2661.

³⁷ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1997, s.406.

³⁸ B.C.A.; 30.10/123.880.1.; Düstür, 3. Tertip, C. XV, s.1163.

ğine inanmaktaydı. Bütçede en mühim toplamı teşkil eden bu yapı işlerinin kısmen tasarrufu temin etmek için plânlama ve inşaat malzemesi miktarında tadilât yapmayı tercih etmişti.³⁹ Bu sayede hükümet iskân işini daha düzenli bir çalışmaya bağlamıştı. Ayrıca bu kanunla birlikte iskân işinin ne şekilde ve nasıl olacağı da belli esaslara bağlanmakta ve yine bu işin hükümet yardımı ile olacağı da saptanmaktaydı.

Nitekim Dâhiliye Vekâleti, iskân kanununun tatbikini kolaylaştırmak amacıyla Eylül 1934 tarihinde bir talimatname hazırlayarak vilayetlere göndermişti. Talimatnameye göre; iskân, muhacirlerin huduttan girmesiyle başlayarak, yerleştirildiği yerde hakkı olan yapıların ve toprakların tapularıyla beraber teslim edilmesi ve üretim vasıtalarının ve bir yıllık yiyeceklerinin verilmesiyle bitmekteydi. Hükümetten iskân istemeyen muhacirlere iskân adı altında hiçbir yardım yapılmayacaktı. Yalnız bunlardan hükümetin göstermiş olduğu yere gitmiş olanlara tam hak ettikleri miktarda toprak verilecekti. Hükümetten tam iskân isteyen veya toprak isteyen muhacirler hükümetin gösterdiği yere gitmeye ve orada yurt tutmaya mecbur olacaktı. Türk ırkından bulunan muhacirler tercihen akrabalarının buldukları yerlere yer olmadığı takdirde en yakın yere iskân edileceklerdi. Türk olan muhacirlerden bir köyden olanlar yine bir köye iskân edileceklerdi. Türk kültürüne bağlı olup da Türkçe'den başka dil konuşanlar serbest iskân isteyemeyecekler ve hükümetin gösterdiği yerde iskân olunacaklardı. Bunlar iskân edildikleri yerleri terk edemeyecekler, iki defa terk edenler vatandaşlıktan çıkarılıp sınır dışı edilecekti. Bunlar kendi soyları olan kendi dilleriyle konuşan köy ve mahallelere iskân edilmeyerek, Türk köylerine ve mahallelerine iskân edileceklerdi.⁴⁰ Bununla birlikte, hükümetçe naklolunanlardan ve kendi kendine gelen muhacir ve mültecilerden ihtiyaçsız olanlara ve serbest iskân isteyen bütün muhacir ve mültecilere hükümet masraf yapmayacaktı. Ancak imkân olan yerlerde bunlara toprak, ev yeri, bağ ve meyvelik yeri verilecek, masrafları kendi taraflarından ödenmek şartıyla, nakil vasıtaları, yatacak yer, yiyecek, içecek ve yakacak hükümet tarafından temin olunacaktı.⁴¹ Ayrıca İskân kanunu gereğince mübadillere, gayri mübadillere ve göçebelere verilmiş olan ev ve tarlalarla ziraat ve sanat alet edevatı bedelinden borçlu kalanların borçları 1934 yılında affedilmişti. Borçlanma suretiyle iskân edilenlerin ödeme müddetleri sekiz seneden yirmi sekiz seneye çıkarılmış ve bunları peşin ödemek isteyenlerin de borçlarının yarısının affedileceği bildirilmişti.⁴² Bu çalışmalarıyla hükümet Türk topraklarını muhacirler için bir cazibe merkezi haline getirmeye çalışmaktaydı.

Hükümet bu şekilde iskânlı olarak gelmek isteyenlerin yanında iskâna tabi olmayıp, kendi imkânlarıyla yerleşmek isteyen yani serbest iskâna tabi olmak

³⁹ B.C.A.; 30.10/ 123.880.1.

⁴⁰ Hâkimiyet-i Milliye, 14 Eylül 1934, Nu: 4722, s.3.

⁴¹ İskân Kanunu, s.13.

⁴² Vakıf, 11 Ağustos 1934, Nu: 5960, s.3.

isteyenler için de çeşitli kolaylıklar sağlamıştı. Hükümetten yardım istememek şartıyla Türkiye'ye serbest gelmek isteyenler iki kısma ayrılmıştı. Bunlardan birincisi; dış memleketlerdeki soydaşlarımız içinde emlak ve servet sahibi olanlardı. Bu gibi kimselerin gerek menkul ve gayrimenkul mallarının tasfiyesi neticesinde elde ettikleri servetlerini, gerekse bankalardaki nakit paralarını memleketimize serbestçe getirememeleri ve karşılığında mal getirdikleri takdirde 2510 sayılı kanunun 32. maddesi gereğince getirecekleri bu malların gümrük vergisine tabi tutulması, bu gibi varlıklı kişilerin Türkiye'ye gelmelerine önemli bir engel oluşturmaktaydı. Bu sebeple böyle varlıklı kişilerin memleketimize gelmelerini temin ve dış memleketlerde maruz kaldıkları baskılar dolayısıyla günden güne zaafa uğrayan bu vatandaşlarımızı kurtarmak için bu gibi kişilere, 2510 sayılı kanunun 31. maddesindeki gümrük muafiyetinin verilmesi kararlaştırılmıştı.⁴³ İkinci kısımdakileri ise, yine hükümetten yardım talep etmemek ve ancak muhaceret hak ve sıfatından istifade etmek maksadıyla kendi başına gelmek isteyenlerdi. Bu suretle gelmesi ve göçmen vizesi verilmesi kabul edilen kişilerin pek çokları Türkiye'ye geldikleri günden itibaren, hükümetten yardım istemeye başlamışlardı. İskân hâricinde kalanların memlekete gelmek için bu şekli tercih etmeleri sebebiyle, bu suretle müracaat edenlerin mali durumlarının yapılacak bir talimatname ile tespiti ve taahhütlerini yerine getirebilecekleri anlaşılmanın kabul edilmesi kararlaştırılmıştı.⁴⁴ Çünkü bu şekildeki yanıltmalar hükümetin izlemiş olduğu plânlı bir yardım çalışmasını sekteye uğratabilirdi. Bu kargaşalık ise hükümetin bir an evvel toprakla haşır neşir olmasını istediği bu muhacirlerin perişan bir vaziyete düşmelerine sebep olurdu ki, bu da uzun uğraşlar sonunda hazırlanmış olan bu kanunun ve neticesinde hükümetin büyük bir başarısızlığı olabilirdi. Bu nedenle hükümet gelen muhacirleri veya ülke içerisinde olup da gezgin bir vaziyette bulunan kişileri toplayarak onlara toprak vermiş ve bu sayede onları toprağa bağlayıp hem ekonomik açıdan hem de sosyal açıdan kazançlı çıkmayı hedeflemiştir.

3- Muhaciri Toprağa Bağlama

1934 yılında çıkarılacak olan iskân kanununun çözüm getireceği meselelerden biri de, hiç şüphesiz toprakla ilgiliydi. Gerçektende iskân işlerini zorlaştıran meselelerden biri de tapusuz zannedilen arazi üzerinde bir zaman sonra başkasının hak iddia etmesiydi. Çok kez görülen bu olaylarda sahipsiz arazi, muhacirler tarafından mâmur hale getirildikten sonra, elinde tapusu olan başka bir kişinin eline geçmekte, bu durum yüzünden de düzenli bir iskân çalışması yapılamaz hale gelmekteydi.

Hakikaten muhacirlerin buldukları yerden göç etme nedenlerinin başında bu sebep yatıyordu. Hatta aradan uzun yıllar geçmesine karşın, iskân edilenlerin

⁴³ B.C.A.; 30.10/ 123.880.1.; *Düstur*, 3. Tertip, C. XV, s.1167.

⁴⁴ B.C.A.; 30.10/ 123.880.1.

tümünün ya da bir bölümünün tapuya kavuşturulamadığı köyler vardı.⁴⁵ Yine bu için çok yavaş yürümesinin ardından Suphi Nuri, bir hesapla bu işin bu şekilde, ancak 1800 senede tamamlanacağı⁴⁶ şeklinde eleştiride bulunmaktaydı. Nitekim İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, bu meseleyle ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmıştı: “Devlet araziye metruk arazi diye muhacire veriyor. Onlar da imâr ediyorlar. Sonra herhangi bir sahibi çıkıyor ve diyor ki bu benim mülkümdür. Tapusunu gösteriyor ve muhaciri sokağa atıyor.”⁴⁷ İşte bu gibi olayların önüne geçmek ve yerleştirilen muhacirleri emniyetle topraklarına bağlamak, yeni köyler kurmak için yeni bir kanuna ihtiyaç duyulmuştu. Bu sebeple hazırlanmış olan 1934 tarihli kanun pek çok sorunu da ortadan kaldırmayı hedefliyordu. Fakat en önemli yanı ise kanunun içeriğinden ziyade uygulamasında isabetli kararlar verilmesiydi.

Ömer Celal, 1934 tarihli iskân kanununun muvaffakiyetle sonuçlandırılabilmesi için hükümetin yapması gereken, aynı zamanda karşılaşacağı zorlukları da içeren görüşünde şunlar söyler: “Bir kanun ne kadar akıllıca hazırlanırsa hazırlansın, iyi neticeler verebilmesi iyi tatbik edilmesine bağlıdır. Bundan dolayı iskân kanununun gözettiği hedeflerin tahakkuk edebilmelerinin şartı, idare mekanizmasının iyi işlemesidir. Özellikle iskân mntıklarının iyi seçilmesi, yerleştirilenlere verilen arazinin genişliğinin mntıkların iktisadî ve tabii şartları göz önüne alınarak ihtiyaca uygun bir surette tayin edilmesi, yardımların vaktinde yapılması ve işlerin sürüncemede kalmaması lazımdır. Aynı zamanda iskânın hükümetimiz üzerine mühim bir malî yük yüklediği de unutulmamalıdır.”⁴⁸ Gerçekten de bir kanun ne kadar iyi olursa olsun, onun uygulanmasında aksaklıklar olursa bu kanunun iskân açısından başarı getirmediği gibi yeni sorunları da beraberinde getirmesi pek muhtemeldi. Bunun için kanunun çok iyi tatbik edilerek özellikle de gelen muhacirlere yeterli toprak verilerek onların iskân yerlerine sahip çıkarak, bu yerleri mâmur hale getirmeleri beklenmeliydi.

Buna istinaden hazırlanmış olan muhacirlere toprak dağıtımı hakkındaki talimatnamenin 4. maddesinde; iskân mntıklarına gelen muhacirlere ve naklolunan kişilere veyahut toprağa bağlandırılmaları icap eden yerli topraksız çiftçilere ve iskân olunacak aşiret fertlerine üç ay içerisinde toprak dağıtılması⁴⁹ öngörülmüştü. Yine aynı talimatnamenin 15. maddesine göre; birinci mntıkadaki muhacirlere, mültecilere, aşiretlere ve naklolunan kişilere verilen topraklar ve yapılar parasız olduğundan bu mntıkada dağıtılan evler ve topraklar hakkında borç senedi yapılmayacaktı. Ancak, 1 numaralı mntıkada yerli topraksız çiftçilere verilen topraklar borçlanmaya tabi olduğundan bunlar için borç senedi yapılacaktı.⁵⁰ Bu

⁴⁵ Cevat Geray, “Türkiye’de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.3, S.4, Aralık 1970, s.30.

⁴⁶ Suphi Nuri İleri, “Tapu ve Kadastro” *İktisadi Yürüyüş*, S.42, Kasım 1945, s.13.

⁴⁷ *Akşam*, 22 Şubat 1935, Nu: 5872, s.1.

⁴⁸ Ömer Celal, *age.*, s.107.

⁴⁹ **Muhacirlere, naklolunanlara, toprağa muhtaç yerli çiftçilere ve aşiret fertlerine 2510 sayılı kanuna göre verilecek ev ve toprakların kayıtlarına, temlik ve borçlanma muamelelerinin sureti cereyanına dair izahname**, Sihat ve İçtimai Muâvenet Vekâleti İskân Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1936, s.3.

⁵⁰ *Age.*, s.6.

nunla birlikte iskân edilenler verilen toprakların su ve yol durumu göz önüne alınarak dağıtımının yapılması istenmekteydi.

İşte bu noktada 2510 sayılı iskân kanununun en önemli amaçlarından olan muhacire toprak vermek ve ona gerekli alet ve edevat temin edildikten sonra muhacirin toprağa bağlanması, pek çok olumsuzluğu da ortadan kaldıracaktı. Nitekim bu amaç encümen mazbatasında: *“Orta Anadolu’da boş yerler haylidir. Ancak kuraklık tehlikesi içinde bulunan bu kısımda sulama tertibatı yapılmadıkça isabetli yerleştirmeler yapılmış sayılamaz. İkiye bir yüz gösteren ve bazen yerlilere de gücü düşündüren kuraklık burada yerleştirmeler birinci derecede göz önünde tutulması lâzım gelen bir etken bulunmaktadır. Bunun için buralarda yapılabilecek yerleştirmelerde yerleştirilenlere en az geçim verecek miktarda sulak toprak vermeyi düşünmek mecburiyeti vardır.”*⁵¹ Denilerek bu bölgenin genel vaziyeti izah edilmiş ve buna göre de bir iskân politikasının uygulanması öngörülmüştü. Bu amaç yine aynı mazbatada *“...Ana yurt dışında kalmış soydaşlarımızı artık içeri almak ve şu geniş topraklarımız üzerinde onlara yurt tutturmak tavı gelince, işin kılığı çok değişmiş ve eldeki kanunlar bu büyük işi eksiksiz başaracak bir yolda olmadığı için, dört yanını düzeltip toparlayacak bir kanun yapılması gerekli görülmüştür.”*⁵² Denilerek dağınık köyleri ve evleri toplamak, çöküntü, su basması gibi tehlikeli ve bataklık ve azmaklık ve sazlık gibi sıhhatçe zararlı yerlerden nüfusumuzu korumak, (dilde, ekimde, kanda birlik)⁵³ yapmak gibi mühim hedeflere ne kadar mümkün ise o kadar çabuk erişmeyi plânlamışlardı.

Aynı suretle bu kanunla, dışarıdan gelecek göçmenlerle içerideki göçebelerin toprağa bağlanarak üretici duruma getirilmesi, millî kültürün yayılması için bir taraftan diğer tarafa göç ettirilecek olanların topraklandırılması için devlete ait bulunan veyahut kamulaştırılma yoluyla elde edilecek toprakların dağıtılması hususlarına ait hükümler konulmuştu.⁵⁴ Bunun için ise muhacirlerin en başta üretici duruma gelmesi açısından onun topraklandırılmasına yönelik 2510 sayılı kanunun içeriğine uygun şekilde toprak dağıtımı yapılmaktaydı. Buna göre; topraklar iyi, orta ve aşağı olarak sınıflandırılmış, iki nüfuslu bir aileye iyi topraklardan en az 30 en çok 45, orta topraklardan en az 45 en çok 60, aşağı topraklardan ise en az 60, en çok 90 dekar dağıtılması kararlaştırılmıştı. İkiyden fazla her nüfus için ise ilave toprak verilecekti. Bunun yanında, mezuniyet derecesine göre okumuş olanlara iki kata kadar toprak verilecekti.⁵⁵ Bunun neticesinde 28.536 muhacir ve mülteciye 1.151.690 dekar, naklolunan şahıslardan 2.426 kişiye 149.021 dekar, topraklı veya az topraklı yerli çiftçilerden 48.411 kişiye 1.517.235 dekar, 7.886 göçebeye ise 129.388 dekar toprak dağıtımı yapılmıştı.⁵⁶ Bu topraklar ise ülke insanının huzursuz bir kesâfet halinde kalmasını ve toprak sermayesinin belirli ellerde toplanma-

⁵¹ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, (İskân Kanunu Muvakkat Encümen Mazbatası), s.7.

⁵² Age., s.6.

⁵³ Age., s.19.; Düstur, 3. Tertip, C. XV, s.1172-1173.

⁵⁴ Ömer Lütfi Barkan, *Türkiye’de Toprak Meselesi Toplu Eserler I*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980, s.454.

⁵⁵ Galip Pekel, “İskân ve Muhaceret II”, *Siyasi İlimler Mecmuası*, S.84, Ocak 1939, s.39-40.

⁵⁶ Ömer Lütfi Barkan, age., s.425.

sına⁵⁷ engel olarak muhacirin toprağın asıl sahibi olması yönünde önemli bir adım teşkil edecektir.

Muhacirlerin toprağa bağlanması yönünde en önemli maddelerden birisi bu kanunun 49-55. maddeleridir. Bu maddede muhacirlerin mülkiyet hakları korunarak onların malları üzerindeki tasarruf haklarının garantiye alınması: "...Bugün yurdun birçok yerleri gözden geçirilirse yerleştirilmiş bulunan birçok muhacirlerin kendilerine devlet tarafından verilmiş ve hatta tapuya bağlanmış topraklarının ellerinden alındığı ve kendilerinin yeni baştan bir muhacereye maruz bırakıldıkları ve hatta birçok köylerin tamamen ortadan kaldırıldığı görülmüyor. Bu hâl ekseriya ham topraklara yerleştirilmiş bulunan muhacirlerin, üzerinden birçok yıllar geçtikten ve bu yerleri tamamen imâr eyledikten sonra vukua gelmektedir ki, bu durum ayrıca işe bir fecaat manzarası da vermektedir."⁵⁸ Şeklinde izah edilmiş ve bu tür keyfi durumların önüne geçilmek istenmiştir. İşte bu sayede de bu garanti gerçekleşmiş olacaktır.

Bütün bu maddelerin hedefinde ülkemize gelmiş olan muhacirlerin bu toprakları benimseyerek kendi malı olarak kabul etmesi ve toprağı en iyi şekilde işleyerek ülke ekonomisine katkıda bulunmasıydı. Tabii bunun hükümetin hedeflemiş olduğu yönde ilerleyebilmesi ise ancak iskân işinde uygulamaların belirli bir düzen içerisinde yürütülmesine bağlıydı. Hükümetin hedefinde olan kesim ise Doğu illerinde bulunan derebeyleri, Orta ve Batı Anadolu'da bulunan toprak ağaları ile sermaye sahipleri tarafından organize edilmiş çiftlikler⁵⁹ olup, bunların bir şekilde istimlâk edilerek halka dağıtılması amaçlanmıştır.

Fakat şunu da söylemek gerekir ki, bu dönemde çiftçinin topraklandırılması yönünde her ne kadar çaba sarfedilmişse de başarı sağlanamamıştır. Bundaki en büyük sebep ise, aşağıdan baskının gelmemiş olmasının yanında Türkiye'nin ekonomik hayatını kontrol altında tutan büyük arazi sahiplerinin karşı koymaları olmuştur.⁶⁰ Ancak, bu kanunun, nakil için ileri sürdüğü esaslar, aradığı şartlar ve nakle tabi tutulanların malları hakkında uygulanacak muameleler birlikte göz önüne alınırsa, bunun da sosyal değişiklikleri hedef tutan geniş ufuklu bir çıkış noktası olduğu anlaşılır.⁶¹ Bu açıdan bu kanunun, iklim, ekonomi ve verim şartlarıyla, arazisi geniş olduğu halde insanı istediğimizden az olan bölgelerimizde, yalnız göçmen suretiyle değil, yurt içinde arazi azlığından dağılmış ve dağılmakta bulunan insanları topraklara bağlamak, oraları millî gelir için birer kaynak haline getirmek⁶² hedefinde olduğu söylenebilir.

⁵⁷ Ömer Barkan, "Türkiye'de Toprak Meselesinin Tarihi Esasları", *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C.11, S.61, Mart 1938, s.52.

⁵⁸ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, (İskân Kanunu Muvakkat Encümen Mazbatası), s.19.; *Düstur*, 3. Tertip, C. XV, s.1173-1174.

⁵⁹ İsmail Hüsrev, "Türk Köylüsü Bir Toprak Reformu Bekliyor", *Kadro*, S.18, Haziran 1933, s.22.

⁶⁰ Ümit Doğanay, "1923-1938 Döneminde Toprak Reformu Sorunu", *Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Tarihiyle İlgili Sorunlar Sempozyumu*, İstanbul 1978, s.369.

⁶¹ Erdoğın Başar, "Tarih Toprak Reformunu Haklı ve Mümkün Buluyor", *Sosyal Adalet*, S.2, Mart 1963, s.7.

⁶² Tahsin Coşkan, "Toprak Siyasetinin Sosyal Sonuçları", *Ulus*, 7 Teşrinievvel 1935, Nu: 5100, s.2.

4- Türk Kültürünü Hâkim Kılma

Cumhuriyet hükümeti, Anadolu'nun doğusunda ve batısında yaşayan bütün vatandaşlarını mütecanis ve yekpare bir vücut haline getirmek, onları maddeten olduğu gibi manen de homojen ve birlik içinde bir toplum yaratmak gayesindeydi.⁶³ Ancak, Cumhuriyet'in ilk yıllarına bu gayeye yönelik olarak yapılan çalışmalarda bazı çelişkiler göze çarpar. Öyle ki, Türk unsuruna dâhil olmayan bazı kişilerin iskânı kabul edilerek onların da Türk unsuruyla birlikte yaşamlarını sürdürmeleri yönünde kararlar alınırken, bazı kişiler de Türk kültürüne dâhil olmadıkları için ülke içerisine kabul edilmemişlerdi.

1 Ağustos 1926 tarihli iskâna ait muhtıraya göre, Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde yerleşmek amacıyla dışarıdan tek tek veya toplu halde gelmek isteyenlerden; Türk kültürüne dâhil olmayanlar, sirayet dönemindeki frengililer, askerî ve siyasî suçlar müstesna olmak üzere cinayetle mahkum olanlar, anarşistler, casuslar, çingeneler, memleket dışına çıkarılmış olanlardan başkası hükümetçe alınan kararlara uygun yerlerde iskân olunabileceklerdi. Pomaklar, Boşnaklar, Tatarlar Türk kültürüne dâhil kabul edilmekte ve önceden ülkemize gelerek tescil edilmiş olan Arnavutların dışarıda kalan ailelerin kabulü hakkındaki müracaatları da yerine getirilecekti.⁶⁴ Fakat bu gurupların yerleştirilmiş olması çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Hakikaten birçok köyler, asırlardan beri bu memlekete gelmekte olan muhacir kabilelerinin temsil edilmesini ve millî kültür ve iktisat içinde teşkilatlanmasını güden şuurlu bir siyaset takip edilmemiş olması, hatta nüfus mübadelesiyle açılan ve devam eden Türk ırkından muhacir akını ile de iskân siyasetimizin icap ettiği gibi *şuurlandırılmamış ve teşkilatlandırılmamış* olması yüzünden ruhi dağınıklıklarını, yabancılıklarını devam ettirmişlerdi.⁶⁵ Aslında Temmuz 1923'te Sırbistan-Bulgaristan yolu ile Türkiye sınırına gelen 200 aileden oluşan 1.200 Arnavut Türk ırkından olmamaları sebebiyle kabul edilmemişti. Ancak Müslüman Arnavutların, Bulgaristan sınırları içerisinde çok zor durumda kalmaları yüzünden bir defaya mahsus olmak üzere ve yurdun çeşitli yerlerine dağıtılmak şartıyla kabul edilmişti.⁶⁶ Arnavutlar'dan başka Macarlar'dan da 1925 yılında Türkiye'ye göç etmek isteyen bir gurup çıkmıştı. Türkiye'nin Peşte elçisinin bildirdiğine göre; Türk hükümetinin ve Türk milletinin himayesine güven besleyen 120 Macar çiftçi ailesi Türkiye'ye göç etme arzusunda bulunmuş ancak, Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü alınarak Türkiye'de ecnebi köyleri kurmaya imkân olmadığından bu istek kabul edilmemişti.⁶⁷ Bu gibi uygulamalar Kürtler için de geçerli olmuştur. Özellikle de isyana karışan ve Türk kültürünü benimsememiş olan Kürtlere yönelik kanunlar çıkarılmış ve onlar da ülkenin Batı, ya da İç bölge-

⁶³ Osman Halit, "Cumhuriyette Halk Terbiyesi", *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C.2, S.10, İkinci Teşrin 1933, s.293.

⁶⁴ Naci Kökdemir, *age.*, s.192-193.

⁶⁵ Nusret Köymen, "Köycülük Programına Giriş", *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, C.5, S.26, Nisan 1935, s.133.

⁶⁶ Hikmet Öksüz, "İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Göçler ve Göç Sonrası İskân Meselesi (1923-1938)", *Atatürk Dergisi*, C.3, S.1, Mayıs 2000, s.186.

⁶⁷ *Agm.*, s.187.

lerine kaydırılarak Türk nüfusunun yoğun olduğu yerlerde bu kültüre adapte olmaları sağlanmak istenmiştir.

Bununla birlikte, Mübadele İmâr ve İskân Vekâleti'nden mntka müdürlüklerine gönderilen bir yazıda, memleketlerine gönderilmekte olan şark vilayetleri mültecilerinden sadece Kürtlerin gönderilmemesi ve Kürt olduklarından dolayı gönderilmediklerinin kendilerine asla hissettirilmemesi önemle tavsiye olunmuştu.⁶⁸ Fakat böyle bir uygulama Türk kültürünü hakim kılmaktan çok güvenlik sebebine dayanmaktadır. Bu sebeple şark mültecileri içerisinde Kürt unsuruna dâhil olanlar yerlerinde bırakılarak iskân edilmeye çalışılmıştır. Bu sayede ise hem bir iç isyanın önüne geçilmek istenmiş, hem de bu kitlenin Türk kültürünü benimsemesi sağlanmak amaçlanmıştır.

Bu dönemde bilhassa Doğu'daki kötülüklerin başında emniyet ve asayiş tehdit eden hıyânet ve şekâvet ocakları vardı. Naşit Uluğ'a göre, *"halkı esir gibi kullanan derebeylik ve toprak ağalığının yanında bunların daha korkuncu olarak aşiret sistemi"* geliyordu. Bu sistem Kemalist rejim gözünde fiili bir isyan ve itaatsizlikten farklı gözükmüyordu. Halkın tam hürriyet ve hakkını tanımayan ve reddeden bir durumu, bu rejimin kabul etmesi beklenemezdi. Bu sebeple de bu durumu ortadan kaldırmayı gaye edinmişti.⁶⁹ Bu gayeye vasıl olmak için devletin tam tedbirler alması gerekiyordu. Bunun yanında aşiret sistemi ve aşiret geleneği yıkılması da gerekliydi çünkü, bu sistemin tehlikesi aşiretlerin silahlı olmasından kaynaklanıyordu. Buradaki ağalar ve seyitler buradan çıkarılması, suçluların yakalanması, topraksız ve ağa elinde esir olan köylülere ya yerlerinde veyahut nakledilecekleri verimli yerlerde toprak verilmesi gibi tedbirler düşünülmüştü.⁷⁰ Bu nedenle çıkarılmış olan 2510 sayılı yasayla bütün bu sorunlara çare bulunması bekleniyordu. Bunun yanında iç iskân ile meşgul olunurken dışarıdan getirilecek olanların da mümkün mertebe Türk kültürünü benimsemiş olmaları ve en azından bir sanat sahibi olmaları hükümetin en önemli şartlarındandı.

Dışarıdan getirilecek göçmenler hususunda Romanya ve Bulgaristan'daki çingenelerin hepsinin Türkiye'ye gelmesini dahi talep eden bazı yetkililerin bu isteklerine karşı hükümet, göçmen kabul edilecek çingenelerin ancak yerleşik, hayvancılık ve ziraat-sanatla uğraşanların getirilmesini uygun görerek şu görüşleri ileri sürmüştü: *"...Bulgaristan'da yaşayan Müslüman çingeneler vardır. Bunlar Türkçeden başka dil bilmezler. Bulgarlar ise çingenelere siyasî hak vermek istemediklerinden çingene olamayanlara da bu adı takarak siyasî haktan mahrum bırakmışlardı. Bulgaristan'da çingene denilen bu çalışkan insanlar hayvancılık, ziraat ve ziraat sanatları işlerinde çok ileri seviyedeydiler. Bu güne kadar bin bir işkence gördükleri halde Türklüklerini bırakmamışlar ve onunla iftihar etmişlerdir. Bunlardan yerleşik olanların alınması ve yalnız*

⁶⁸ B.C.A.; 272.11/ 19.93.18.

⁶⁹ Naşit Uluğ, *Tunceli Medeniyete Açılıyor*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1939, s.142.

⁷⁰ *Age.*, s.149.

gezginci olanların alınmaması uygun görülmüştür.⁷¹ Görüldüğü üzere burada getirilecek olan çingenelerin hem Türk kültürüne ait olmaları hem de bir sanat sahibi olmaları şart olarak benimsenmiştir.

Gerçekten de Cumhuriyet dönemiyle birlikte millî devlet olma ve Türk kültüründen olan vatandaşları yurt içinde toplama olarak nitelendirebileceğimiz iskân çalışmaları bağlamında dışarıdan göçler sürekli teşvik edilmekteydi. Öyle ki bu durum bir İngiliz raporunda “Osmanlılık reddedildiğinden ve hilafet yıkıldığından beri, Türkiye’nin siyaseti Türk olmak ve Türk kazanmaktır.”⁷² Şeklinde ifade edilmiştir. Bunun için ise en önemli adım, 2510 sayılı kanun olmuş ve bu kanunun 3. maddesine göre Türkiye’de yerleşmek amacıyla dışarıdan tek tek veya toplu olarak gelmek isteyen Türk soyundan, meskûn veya göçebe aşiretler ve fertler ve Türk kültürüne bağlı meskun kimseler, İçişleri Bakanlığı’nın emriyle kabul edileceklerdi. Muhacir olarak adlandırılmış olan bu gibi kimseler Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan, Sovyet Rusya gibi ülkelerden gelen göçmenlerdi. Hükümet bunların Türkiye’ye gelmesini özellikle teşvik etmişti. Bunları Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı yere yerleştirecek ve buranın Türk kültürüne bağlı bir bölge olarak düzeltilmesini amaçlamıştı.⁷³ Buna göre Cumhuriyet hükümetinin iskândaki amacı, *gerek yurt dışından gelen dağınık Türkleri toplayarak bu göçebe yaşamına son vermek ve gerekse yurt içindeki Türk kültürüne yabancı kalmış olanları Türk büyük benliğinde yerleştirip eriterek bir kardeş ve yurttaş varlığı*⁷⁴ yaratmaktır.

Bu dönemin iskân hedefinin temelini oluşturan ve Kütahya mebusu Naşit Hakkı’nın da dediği gibi, “Türk toplumsal varlığı, esasen kendisine yakıştırmamış olduğu bir tezat manzarasından kurtulacak, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine kaynaşmış olan milyonların arasında velev ki pek azlıkta olsa bu gayritabiilik tarihe intikal edecektir.”⁷⁵ Aslında burada en canlı ve köklü düşünce olarak yapılacak iş, yerleştirmenin bilgi yolunda yapılmış olması ile beraber binlerce yıldan beri dönüp dolaşan dağınık Türkleri topraklayarak artık bu göçebe yaşayışına bir son vermek ve kültür işini kökünden kesmek için açık ve kestirme kurallar konmuştu. Bu durum 2510 sayılı kanunun encümen mazbatasında açık şekilde ifade edilirken şu görüş öne sürülmüştü:

“Öteden beri Türk kültürüne uzak kalmış olanların ülkede yerleşerek onlara Türk kültürünü benimsetmek için devletin yapacağı işler bu kanunda açıkça gösterilmiştir. Türk bayrağına gönül bağlamamış iken Türk yurttaşlığını, kanunun ona verdiği her türlü hakları kullanmakta, onları Türkiye Cumhuriyeti uygun göremezdi. Bunun içindir ki, bu gibileri Türk kültüründe eritmek ve onları Türk oldukları için daha sağlam yurda bağlamak

⁷¹ Hüseyin Koca, *Yakın Tarihten Günümüze Hükümetlerin Doğu-Güneydoğu Anadolu Politikaları Umumi Müfettişliklerden Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine*, Mikro Yayınevi, Konya 1998, s. 401.

⁷² H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı’dan Cumhuriyete Balkanların Makûs Talihî Göç*, Kum Saati Yayını, İstanbul 2001, s.275.

⁷³ *Düster*, 3. Tertip, C. XV, s.1156-1157; İsmail Beşikçi, *Bilim Yöntemi Türkiye’deki Uygulama: I Kürtlerin Mecburi İskânı*, Komal Yayınları, İstanbul 1977, s.134.

⁷⁴ Uğur Mumcu, *age.*, s.60.

⁷⁵ *Ayin Tarihi*, Temmuz 1934, Nu:7. s.71; *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre:IV, İcîtima: III, C. XXIII, s.68.

yollarını, bu kanun göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinde, Türküm diyen herkesin bu Türklüğü Devlet için belli ve açık olmalıdır.”⁷⁶ Bunun için yapılan iki iş vardır ki; bunlardan birincisi iç iskân, ikincisi ise dışarıdan getirilenlerin iskânıdır. Ancak bu sayede ortak bir kültür etrafında toplanılabileceği düşünülmüştür. Nitekim 2510 sayılı yasada da hem iç iskâna yönelik yani Doğu’daki halkın nakledilmesi, hem de Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya gibi ülkelerden gelen nüfusun teşvik edilmesine yönelik maddeler vardı.

“Türk ırkına mensup kişileri, Türk hudutları ve Türk toplumu içinde toplamamanın Cumhuriyet nüfus siyasetinin ana hatlarından biri” olduğuna dikkat çeken Ahmet Şükrü, Milliyet Gazetesi’ndeki makalesinde nüfus işlerinin sadece dışarıdan gelen muhacirleri nakletmek işi olmadığını ve onları, sıkıntı çektirmeden üretici konuma getirmek gerektiğini bildirdikten sonra nüfusa ilişkin şöyle demiştir: “Bir memleket için nüfus meselesinin ve bilhassa aynı ırktan oluşan bir yoğunluğun ehemmiyetli olduğu açıktır. Türkiye hükümetinin kendi hudutları dışındaki ırkdaşlarını her an düşünmekte olduğuna kanıyız. Bu kanaat anavatana gelmek isteyenlere en büyük tesellidir.”⁷⁷ Gerçekten de bu dönemde Rumeli’den gelen muhacirler, yerleştikleri yerlerde Müslüman olmayan nüfus kesimlerine karşı, Anadolu’nun Müslüman nüfusunu oran olarak artırmışlardı. Bu durum, ileride yapımına çalışılan millî devlet düşüncesinin kolaylaştırılması demektir. Nitekim Cumhuriyet dönemindeki iskân çalışmalarında, muhacirlerin Türk kültürüne yakınlık ve yatkınlıkları göz önünde tutulmuş ve Türk kültürlü muhacirler, millet oluşumunda ve Türkleşme çalışmalarında kullanılmışlardır.⁷⁸ Bunların ise Türk kültürünü benimsemelerinde bir zorluk olmamış zaten buna alışkın oldukları için millî bir devlet kurulması yönünde de azımsanmayacak derecede katkıları olmuştur.

SONUÇ

Atatürk dönemi olarak ifade edilen 1923-1938 döneminin içerisinde önemli bir yer tutan 2510 sayılı kanun ile, daha önce karşılaşılmış olan pek çok sorun, tamamen olmasa da büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Bu kanunla birlikte ülke iskân mıntıklarına ayrılmak suretiyle, bu işin tamamen devlet kontrolü altında olması sağlanmıştır. Bunun yanında, ekonomik, siyasal ve askerlik bakımlarından memlekette nüfusun dağılışı şeklini değiştirmek, bunun için de, topraksız çiftçileri daha verimli yerlere taşımak büyük fayda sağlamıştır.

Bu dönemde devleti uzun süre meşgul eden göçebe yaşamın da önüne geçilmek suretiyle bu yaşam tarzı içerisinde olan kimselerin hem devlet ekonomisine hem de millî kültüre katkıları sağlanmaya çalışılmıştır. Bilhassa bu tür göçebe ya da muhacirlerin gelir gelmez topraklandırılması hem onların iskân yerlerini

⁷⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:IV, İçtima: III, C. XXIII, (İskân Kanunu Muvakkat Encümen Mazbatası), s.8.

⁷⁷ Ahmet Şükrü, “Muhaceret İşleri”, Milliyet, 14 Teşrinisani 1934, Nu: 3149, s.1.

⁷⁸ Fikret Babuş, Osmanlı’dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Çerçevesinde Türkiye’de Göç ve İskân Siyaseti ve Uygulamaları, Ozan Yayınları, İstanbul 2006, s.125.

mâmur hale getirmelerini, hem de devlete bağlanmalarını temin edecek önemli çalışmalardandır. Buradan hareketle, bu kanunla birlikte, senelerdir süren iskân meselesi plânlı bir hâle geliyor ve devletin güttüğü hedefler de buna göre açıklık kazanıyordu. Bunun neticesinde; memleket içerisinde dağılış uygunluğu, göçebelilerin kaldırılması, topraksızlara toprak verilmesi ve en önemlisi de millî kültürün benimsetilerek derinleştirilmesi bu politikanın her ne kadar eksiklikleri de olsa en mühim başarılarından.

KAYNAKÇA

A. Arşivler

a. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

- Muamelat Genel Müdürlüğü Katalogu (30.10/ 123.880.1.)
- Toprak İskân Genel Müdürlüğü Katalogu (272.11/ 19.93.18.)

b. Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

- Kayıt No:1/1181, Dosya no: 2661.

B. RESMÎ YAYINLAR

a. Düstur

- Üçüncü Tertip, C. XV, Ankara 1934.
- Üçüncü Tertip, C. XVII, Ankara 1936.

b. T.B.M.M. Zabıt Ceridesi

- Devre: IV, İçtima: III, C. XXIII, Ankara 1934.

c. Ayın Tarihi

- Nu: 7, Temmuz 1934.

C. SÜRELİ YAYINLAR

a. Gazeteler

- Akşam, 23 Ağustos 1934, Nu: 5701.; 22 Şubat 1935, nu: 5872.
- Cumhuriyet, 5 Mayıs 1932, Nu: 2859.; 8 Temmuz 1934, nu: 3653.,
- Ekekon, 8 Mart 1938, Nu: 534-138.
- Hakimiyet-i Milliye, 22 Haziran 1934, Nu: 4638.; 1 Temmuz 1934, Nu: 4647.; 14 Eylül 1934, Nu: 4722; 20 Temmuz 1935, Nu: 5020.; 7 Teşrinievvel 1935, Nu: 5100.
- Milliyet, 14 Teşrinisani 1934, Nu: 3149.
- Son posta, 12 Mart 1934, Nu: 1305.
- Vakit, 11 Ağustos 1934, Nu: 5960.

D. BAŞVURU ESERLERİ

a. Yayınlanmış Resmî Vesika, Rapor ve Yasalar

- Geçen Yıllarda Yapılan ve Gelecek Yıllarda Yapılacak Olan İşler Hülasası, Dahiliye Vekaleti Yayını, Ankara 1938.
- İskan Hakkındaki 2510 Sayılı Kanuna Ek Kanun, T.C. Başvekalet Neşriyat Müdürlüğü Yayını, Ankara 1935.
- İskan Kanunu, Maarif Vekaleti Derleme Müdürlüğü Yayını, İstanbul 1934.
- İskân Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, Başvekâlet Matbaası, Ankara 1935.
- İskan Mevzuatı, Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekaleti İskan Umum Müdürlüğü Yayını, Ankara 1936.
- Muhacirlere, naklolunanlara, toprağa muhtaç yerli çiftçilere ve aşiret fertlerine 2510 sayılı kanuna göre verilecek ev ve toprakların kayıtlarına, temlik ve borçlanma muamelelerinin sureti cereyanına dair izahname, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti İskan Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1936.

E. TELİF VE TETKİK ESERLER

a. Kitaplar

- Ağanoğlu, H. Yıldırım; Osmanlı'dan Cumhuriyete Balkanların Makûs Talihi Göç, Kum Saati Yayını, İstanbul 2001.
- Atakbek, A.; İskân Kanunu ve Haksızlıklar, (Yayınevi yok), İstanbul 1946.

- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1997.
- Babuş, Fikret; **Osmanlı'dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Çerçevesinde Türkiye'de Göç ve İskân Siyaseti ve Uygulamaları**, Ozan Yayınları, İstanbul 2006.
- Barkan, Ömer Lütfi; **Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler I**, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980.
- Beşikçi, İsmail; **Bilim Yöntemi Türkiye'deki Uygulama: I Kürtlerin Mecburi İskânı**, Komal Yayınları, İstanbul 1977.
- Celal, Ömer; **Ziraat ve Sanayi Siyaseti**, Arkadaş Matbaası, İstanbul 1934.
- Kirişçi, Kemal - Winrow, Gareth M.; **Kürt Sorunu Kökeni ve Gelişimi**, (Çeviren: Ahmet Fethi), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.
- Koca, Hüseyin; **Yakın Tarihten Günümüze Hükümetlerin Doğu-Güneydoğu Anadolu Politikaları Umumi Müfettişliklerden Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine**, Mikro Yayınevi, Kon-ya 1998.
- Kökdemir, Naci; **Eski ve Yeni Toprak, İskân Hükümleri ve Uygulama Kılavuzu**, (Yayınevi yok), Ankara 1952.
- Mumcu, Uğur; **Kürt Dosyası**, Um:ag Vakfı Yayınları, İstanbul 2005.
- Nuri, H.; **İskân ve Muhaceret**, (Yayınevi yok), İstanbul 1934.
- Uluğ, Naşit; **Tunceli Medeniyete Açılıyor**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1939.

b. Makaleler

- Barkan, Ömer; "Türkiye'de Toprak Meselesinin Tarihi Esasları", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, C.11, S.61, Mart 1938.
- Başar, Erdoğan; "Tarih Toprak Reformunu Haklı ve Mümkün Buluyor", **Sosyal Adalet**, S.2, Mart 1963.
- Coşkan, Tahsin; "Toprak Siyasetinin Sosyal Sonuçları", **Ulus**, 7 Teşrinievvel 1935, nu: 5100.
- Doğanay, Ümit; "1923-1938 Döneminde Toprak Reformu Sorunu", **Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Tarihiyle İlgili Sorunlar Sempozyumu**, İstanbul 1978.
- Geray, Cevat; "Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi", **Amme İdaresi Dergisi**, C.3, S.4, Aralık 1970.
- Halit, Osman; "Cumhuriyette Halk Terbiyesi", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, C.2, S.10, İkinci Teşrin 1933.
- Hüsrev, İsmail; "Türk Köylüsü Bir Toprak Reformu Bekliyor", **Kadro**, S.18, Haziran 1933.
- İleri, Suphi Nuri; "Tapu ve Kadastro" **İktisadi Yürüyüş**, S.42, Kasım 1945.
- Köymen, Nusret; "Köycülük Programına Giriş", **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, C.5, S.26, Nisan 1935.
- Mesut, Zeki; "Mühim Bir Kanun", **Hâkimiyet-i Milliye**, 22 Haziran 1934, nu: 4638.
- Nuri, Şeref; "Göçmenlerin Yurtlandırılması", **Hakimiyet-i Milliye**, 20 Temmuz 1935, nu: 5020.
- Öksüz, Hikmet; "İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Göçler ve Göç Sonrası İskân Meselesi (1923-1938)", **Atatürk Dergisi**, C.3, S.1, Mayıs 2000.
- Pekel, Galip; "İskân ve Muhaceret I", **Siyasî İlimler Mecmuası**, S.83, Aralık 1938.
- _____ "İskân ve Muhaceret II", **Siyasî İlimler Mecmuası**, S.84, Ocak 1939.
- Şükrü, Ahmet; "Muhaceret İşleri", **Milliyet**, 14 Teşrinisani 1934, nu: 3149.